

A viking mitológia „kisokosa”

Mészáros Boglárka

67

A skandináv mitológiára vonatkozó két legfőbb szövegforrást a 10. és 13. századi izlandi kultúrában találjuk meg (*Eddák*). Ezek révén tehetünk kísérletet a titokzatos viking világkép és mitológia rekonstruálására.

E világban sem tér-, sem időszerkezet nincs, csak kétféle irányultságú klíma: egy fagyos és egy forró. A két klíma egymásra hatásából teremtetlenül keletkezik az élet. Ebből a találkozásból három élőlény formálódik, melyek leszármazottai az első három ász isten, köztük a legfőbb isten, Óðin [ejtsd: Ódin]. Az istentörténetek elején hallani még úgynevezett *ván* istenekről is, akiknek genezise már teljesen a homályba vész. Valaha az ászok szomszédságában éltek, ám szó- és esküszegések miatt háború tört ki közöttük, melynek végét békekötés zárta le. Később a mítoszok nagy részében a *ván* isteneket már az ászok között említik. Érdekes, de a vikingek mitológiája szerint a mindenhatónak látszó istenek sem kerülhették el a sorsukat, végzetük a sorsot megszabó lények, az úgynevezett *nornák* alakjaiban öltött formát. Ők hárman, a Múlt, a Jelen és a Jövő az istenek világegyetemének közepén, az *Yggdrasil* [ejtsd: Iggdraszil] világfa tövében székelnék. Az egész élő világ struktúráját és gerendázatát adó világfa a *Miðgarð* [ejtsd: Midgard], azaz az emberek lakta világ közepén található. A fa sok-sok csodás élőlénynek ad otthont, akik/amik szerves részét képezik a skandináv mitológiának, hiszen minden állatnak megvan a maga feladata. Az ász istenek hatalmas, elkerített vára, *Ásgarð* [ejtsd: Ászgard] az *Yggdrasil* tején, az emberek lakta vidék felett található; ezzel ellentétben az alvilág, vagyis a *Hel* a fa egyik leágazó gyökerénél.



Az Yggdrasil

Dór csatája az óriásokkal. Márten Eskil Winge 1872-es festménye

A skandináv mitológia tele van ismert és kevésbé ismert istenekkel:

Freyja – a legpompásabb az istennők között

Az ősi *ván* istennő neve a germán *frau*on gyökből (német: *Frau*) ered, melynek jelentése 'úrnő', 'asszony'. Az istennőről úgy tartották, hogy igazán kedvelte a szerelmes verseket, továbbá szerelmi ügyekben üdvös dolog hozzá fohászzkodni; tehát a szerelmet, a szépséget, a termékenységet és a jó termést képviselte. *Freyjá*hoz köthető egy jóslási ceremónia, a *seiðr* [ejtsd: szédr], amely gyakorlatot a *ván* istennő tanította meg az ászoknak, elsősorban Óðinnak. A szertartást főként nők végezték, akiket *völváknak* neveztek.

Az istennő csarnoka a gyönyörű és hatalmas *Tágestér*, ahonnan, ha útra kelt, a macskái által húzott szekerén közlekedett. Jellegzetes eszközei: a sólyomálca, amit az istenek gyakran kölcsönkértek tőle, hiszen ennek révén képessé váltak a repülésre; a *Brising* nyakék és egy kétséges azonosságú *Hildisvín* nevezetű vadkan.



Vélhetően Freyja istennőt ábrázoló csüngő. Aska, Svédország (The Swedish History Museum©2016)

Loki ábrázolása egy izlandi kéziratban

68

Frey – aki termékenységet és jólétet hoz

Frey ugyancsak a *ván* istenek közé tartozott, csakúgy mint testvére, *Freyja* – aki kezdetben a szeretője volt –, majd a már említett világ megalkotását követő első háború során, ami az ászok és *vánok* között zajlott le, mindketten az ászok közé kerültek. *Frey* termékenységisten, aki boldogságot és jólétet hoz, ezenkívül a lányok és asszonyok kívánságainak és a jó házasságoknak az előmozdítója, továbbá a foglyok is hozzá imádkoztak szabadulásuk reményében. Skandináviában neki mutatták be a legtöbb áldozatot, amiket aranylemezek jeleznek, ezek az isten köré szövődő ábrázolások könnyen felismerhetők, hiszen erős fallikus jelleggel bírtak. *Frey* isten lakhelye nem Ásgaröban található, hanem Álfheimben. *Frey*nek is számos mágikus tárgya van, övé *Skíðblaðnir* [ejtsd: Skíðbladnir], a hatalmas hajó, amit akkorára össze lehet hajtani, hogy zsebben is elfér, de rendelkezett egy magától harcoló karddal is, amit felségének ad jegyajándékba. Az isten a végzet idején fegyvertelenül kényszerül harcba szállni a tűzóriással, aki megöli őt és tűzbe borítja a világot.

Valkyrt ábrázoló ezüstveret. Klinta, Svédország (The Swedish History Museum©2016)



Loki – a legellentmondásosabb isten

Az isten karaktere a ravaszság megtestesítője, emellett egy játékos, szeszélyes tréfamester, aki hol csúfolja és felbujtja társait, hol létfontosságú tárgyakkal kedveskedik nekik. Sokrétű személyisége miatt közvetítő szerepet tölt be a jó és a rossz, a természet és a kultúra, illetve a nőiesség és férfiaság között. Ez utóbbit igazolja, hogy mindkét nem szerepében képes feltűnni. *Loki* óriások gyermeke, így egyik istencsoporthoz sem tartozik, emiatt áldozatot sem mutattak be neki. Kampós orráról, szélesen mosolygó szájáról, magas arccsontjáról, valamint egy, a homlokán található kinövésről ismerhető fel az ábrázolásokon.

A furfangos isten egyik teremtménye a skandináv mitológia véres farkasa, *Fenrir*. Az állat a végzet folyamán szabadul el és harcol apja, azaz *Loki* és testvére, a Világkígyó (*Jörmungand*) oldalán az ászok ellen.

Đór és a Fenrir farkas. John Bauer festménye



Óðin – a germán mitológia főistene

Óðin több mint 80 néven ismert a germán mondavilágban, többek között az angol *Wednesday* (szerda) szóban is az egyik névvárián-sa, a *Woden* ismerhető fel. Óðint a leghatalmasabb istenként tartják számon, de egyben a költészet atyja, a holtak vezetője, rúnamester és alakváltó varázsló is.

A fennmaradt prózai elbeszéléseknek és verseknek köszönhetően sok mindent megtudunk Óðin személyéről, megjelenéséről, képességeiről és attribútumairól. *Ásgarð* birodalmában, illetve csatákban aranysisakjáról és -páncéljáról ismerhetjük fel, azonban az emberek között *Miðgarðon* járva már kék köpenyt és széles karimájú kalapot hordott, elfedve ezzel arcát a halandók elől. Óðin palotája, a *Valhöll* [a Walhalla], egy nagy méretű csarnok, melynek teteje pajzsokból áll, és 540 kapuval rendelkezik, ahonnan a főisten harcosai mindennap kimennek gyakorlatozni, készülve a végzetkor (azaz a *Ragnarök* [ejtsd: Ragnarök]) sorra kerülő ütközetre. Óðin lányai, a *valkyrják* [a valkűrök] szolgálnak fel ételt és italt a hősöknek a *Valhöllben*, illetve ők szabják meg, hogy ki haljon meg, vagy ki essen el egy-egy csatában.

Óðin isteni jelvényei közé tartozik a vállán ülő két varja, két farkasa és nyolclábú lova. Az isten számos régészeti leleten megjelenik, de készültek róla szobrok és a stilizált madárábrázolás (sas) is hozzá köthető.



Óðint ábrázoló bronz kisplasztika. Lindby, Svédország (The Swedish History Museum©2016)

Balta alakú amulett és aranygyűrű. Helvigsdal, Svédország (The Swedish History Museum©2016)



A *Ragnarök* a világ végén vívott csata, amely során az Óðin vezette istenek és a *Lokival* erősített óriások csapnak össze. Az ütközet számos isten és teremtmény halálával zárul, azonban két embernek az *Yggdrasil* mélyén megbújva sikerül életben maradnia.



Valkyrt ábrázoló ezüstoffugó. Sibble, Svédország (The Swedish History Museum©2016)

Þór [ejtsd: Thór] – a legnépszerűbb istenek egyike

Az ászok közé tartozó istenről számos történet kering. Személyének helynevek mellett a *Thursday* (angol: 'csütörtök') szó is emléket állít. Þór a szívén viseli a világ sorsát, ezért örökké a Földet járja, és védelmezi *Miðgarðot* és *Ásgarðot* a jégóriásoktól és egyéb démoni lényektől. Þór jóindulatú és barátságos az emberekkel, ezért apjával, Óðinnal szemben a fegyverforgató szabadok istene volt. Ezenkívül hatással van az időjárásra, amivel a termés növekedését befolyásolja, emiatt termékenység-i istenként is tisztelik. Utazásai során két sánta kecske húzza a szekerét, amiket, ha megéhezik, el is fogyaszt, ám az állatokat minden alkalommal feléleszti.

A történetekből megtudjuk, hogy Þórnak vörös haja és szakála, illetve nagy hangja és ereje van, továbbá alakja több rúnakövön és szobron is megjelenik. Csakúgy, mint a többi istennek, Þórnak is számos varázserejű tárgy van a birtokában. Legismertebb a pörölye, a *Mjöllnir*, amit vaskesztyűben fog meg, illetve öve, amely megkétszerezi az erejét. A kalapács kicsinyített mása a legnépszerűbb amulett volt Skandináviában, házasságokat és sírokat áldottak meg vele.



Miniatűr balta amulett borostyánból. Björkö, Svédország (The Swedish History Museum©2016)

